

Безглузда історія
Маленька повість

Безглузда історія...

З якого боку ні подивися — безглузда! Тьху! Пльонути та розтерти.

Чому ж вона не хоче розтертися?

Та й сам я в цій історії... Теж — пльонути та розтерти. Тому, мабуть, і не хоче?

Ця жінка вигулькнула ніби з небуття. Ось вона я — милуйтеся мною та чаруйтеся.

Хоча ні. Спочатку, звичайно, все було інакше. Ох, ці жінки! Це вони вмюють. Дивись, яка я маленька й нещасна — пожалій мене, дядечко. Але потім все одно — милуйся та чаруйся!

Хто тобі сказав, що я маленька та нікчемна?!

А почалося все з іншої історії. Теж по-своєму безглуздої.

Мені стало ніде друкуватися.

Першим перекрив доступ луганський альманах.

Ну так, адже вони тепер Росія. І жодної війни в них нема, неважливо, що вони й стали формальним приводом для вторгнення Росії в Україну. І жодної України для них більш нема! А тут якийсь дивак пише! І не просто пише — засуджує російську агресію. Якої, звичайно, теж нема! Лише СВО, маленька спеціальна військова операція, а ніяка не агресія, й лише для того, щоб поставити Україну, що зарвалася й уявила себе європейською країною, на місце. Біля параші... Геть його, цього писаку!

Другим альманахом став запорізький.

А ці з чого?

Чи не вони й самі сидять під завиванням сирен повітряної тривоги та російськими ракетними обстрілами?

Але ж ні! Виявилось, про війну й в них не можна! А що як велика Росія образиться! І не захоче після Луганська та Донецька прийняти до своїх велелюбних обіймів ще й Запоріжжя?

І тут Анатолій Олександрович Мозжухін, п'ятий Голова Земної кулі, в прямому ланцюжку від самого Хлебникова до Юрія Каплана, підказав мені вихід. Мозжухін — фігура реальна. Можете почитати про нього в українській Вікіпедії. Жаль, вже немає його на цьому світі. І далі жодного справжнього прізвища не буде.

Так от, сказав мені Мозжухін, Алевтина Галушка починає антивоєнний альманах, спробуй їй запропонувати.

І я запропонував.

Смішне, звісно, прізвище — Галушка. Українське вухо сприймає його як звичайнісіньке — чи мало в українців таких прізвищ? Тут тобі й Небаба, й Печиборщ, і Огризко, й Маскодиня, й Журба, тобто сум, ну й Галушка чи Галушко вже сам бог велів. Смішні прізвища, але — національний колорит. А хтось каже — суто український гумор.

Не близько, але з Алевтиною я був знайомий. Щоправда, свої вірші вона підписувала таки псевдонімом. Напевно, від гріха подалі...

Втім, спочатку я написав Алевтині — чи ні запізно? Заодно нагадав, де і як ми перетиналися.

І одразу отримав відповідь. Альманах практично на виході, але ви можете встигнути...

При тому відповідь залишала враження, що головним було для неї не встигнути або ні, скільки питання, де і як. Немов хлопчик з вулиці до неї набивався.

Не дуже мені це сподобалося, але я сумлінно взявся нагадувати. Крим. Фінал міжнародного літературного конкурсу. Моя п'єса стала переможцем у номінації «Драматургія», а ви, люба Алевтино Кіндратівно, вечорами вели ще й майстер-клас для поетів. І доклав для альманаху своє свіже оповідання.

Ні, відразу відреагувала Галушка, занадто велике.

Я сів, скріпивши серце, скоротив оповідання вчетверо й послав знову. Будь ласка! Я це вмію.

Відповідь мене здивувала. Так, скорочена версія годиться: ви в останню хвилину встигли застрибнути до останнього вагону потягу.

Чи не занадто кучеряво для талановитої поетеси?

А після другого чи третього альманаху вона сама перепрохала в мене допомоги.

Хочу, мовляв, коло авторів розширити.

А чому ні, сказав я, тим більш якщо просять. Для когось її альманах, як і для мене, може стати ковтком свіжого повітря. І я надіслав інформацію всім своїм контактам.

І вже за пару днів отримав листа від людини, якої в моїх контактах не було.

Втім, зрозуміло. Мої контакти надіслали інформацію далі, за своїми контактами, але моя електронна адреса залишилася.

Доброго дня, я теж пишу, маю дві вищі освіти, книжки, публікації в альманахах, хочу взяти участь, чи не погодьтеся подивитися — чи годиться?

Та ще купа усіляких подробиць. Звати її Тетяна Віталіївна, тому що її милі батьки дали їй ім'я на честь пушкінської Тетяни, але їй подобається, коли її звать Танюшою Віталіївною. Її тато писав вірші, а дядько був журналістом... І так далі й тому подібне. Щось на кшталт милого дівочого марення...

Надсилайте, відповів я. І одержав текст.

Хороший чи поганий, він був схожий на шкільний твір відмінниці-десятикласниці. Метафор, уособлень, підтекстів автор не визнавав. Зате охоче розтікався думкою по дереву, не розуміючи, яка подробиця вирашна, а яка просто нікому не цікава. Жанр? Нарис. Пограниччя між літературою та журналістикою. Помітно, що розказано справжню історію, як у «Записках мисливця» Тургенєва. Просто Тургенєв умів писати краще. Та ще й обсяг! Якщо Галушка відхилила моє оповідання, то не візьме й це.

Але ж тема!

Тема була.

На самому початку війни, коли країна-агресор одразу розпочала нещадно обстрілювати Харків, доньку авторки було тяжко поранено на Московському проспекті. Вік Танюша Віталіївна не повідомляла, але якимось чином виникало враження — вона доросла й живе окремо. Потім я зрозумів, що в авторки взагалі така манера — недомовляти. Вона ж вік дочки знає, а читач нехай сам здогадується.

На щастя, доньку врятували. І знайшлися добрі люди, які допомогли покласти її до гарної лікарні. Але — що робити далі? І героїня нарису, тобто сама авторка, відчайдушно рвонула до Європи. В надії на європейську медицину.

І яка-не-яка пригода була — а це цікаво читачеві... Втім, публікувати чи ні, все одно вирішуватиме Галушка, не я. І я відповів: пропонуйте, але треба скоротити втричі та відредагувати.

І вважав, що історія на цьому закінчилася.

Та ні, вона тільки починалася.

За пару днів вона надіслала мені відредаговану версію.

Ось, я намагалася, але коротше не стає.

Я прочитав. Жах! Можливо, десь вона щось і скоротила, але в іншому місці дописала навіщось абсолютно непотрібного абзацу... Нарис не став ні коротшим, ні кращим...

І тут мене ніби чорт під лікоть підштовхнув: давайте я відредакую.

Ой, як я вам буду вдячна...

Взагалі я давно знаю, що літературі благодійність протипоказана. І авторів, які намагаються в'їхати в літературу на чужій шії, теж знаю. Була вже така авторка, на яку я повівся. Ось, я така маленька й жалюгідна, допоможіть... І я привів її до редакції, що випускала ще й літературний щомісячник. І вона почала в ньому друкуватися. А потім, через кілька років, написала щось на кшталт автобіографічної повісті, в якій знеславила й

редактора щомісячника, й мене. І майже всіх, з ким довелося їй на її «письменницькому» шляху перетинатися...

Але ж мила Танюша Віталіївна не така!

Я ввімкнув ноутбук і раптом відчув, як же я скучив за редакторською роботою! І далі вже правив з азартом та натхненням.

Чого не вистачало їй нарису? Та найголовнішого — болю! Так, був короткий писк на самому початку — то як же, то ж вони мою доньку! Але його було недостатньо, якщо далі пішов майже протокольний текст.

Але ж редактору дозволено все! Цьому з перших днів вчить газетна робота. І в журналістських вишах навчають не стільки писати — як цьому навчиш, якщо майбутнього журналіста не цмокнув у тім'ячко янгол ще в момент народження? — скільки редагувати.

І я твердою редакторською рукою вписав кілька фраз для зачину.

Жива... Слава Богу, жива! Була на межі, втратила багато крові. Але — врятували! І як жити далі? На милицях? З вічним жахом у душі, який змушує при перших звуках повітряної тривоги, за будь-якого гучного звуку мало не вмирати з остраху, бігти куди очі дивляться — а куди побіжиш на милицях? — з бажанням сховатися до темного кутка...

І це вже було принаймні схоже не на шкільний твір, а на літературу. Це була правда, яку з початком війни відчували на собі майже всі...

Весь світ облетів знімок, зроблений з висоти пішохідного переходу над коліями Харківського вокзалу: перони, забиті людьми, які чекають на евакуаційний потяг.

Правда, й страх, і біль війни.

Я тоді ж зателефонував до друга-харків'янина.

— Слава Богу, ти живий! Де ти?

— Вже в Західній Україні.

— А як поїхали?

— Евакуаційним потягом.

— А я чомусь гадав — машиною...

— Яке там... Машини кидали просто біля вокзалу... І першого дня брали тільки жінок та дітей. Ми, чоловіки, зуміли поїхати лише наступного дня. Але зараз ми разом. Все гаразд.

Все гаразд?.. Російські ракети били й по Західній Україні. Ну хіба рідше, ніж у Харкові...

Інший мій друг, хоч і не з Харкова, поїхав з сім'єю машиною. Але в Дрогобичі машину все одно довелося кинути. А далі вже волонтерськими автобусами до Польщі, а потім до Німеччини...

І це теж мало бути хоча б підтекстом у її нарисі...

За кордон героїня нарису вирушила разом з чоловіком, але чомусь без доньки.

В її тексті про це сказано було не дуже виразно: в останню хвилину дочка чомусь відмовилася.

Я можу здогадатися чому — на милицях невідомо куди? Але не захотів домислювати — залишив, як було.

Інакше кажучи, батьки поїхали на розвідку, а дочка залишилася чекати на результат. Зрозуміло, що не в Харкові. З Харкова, як це стало можливим, батьки вивезли її до себе, до свого центральноукраїнського міста.

Далі без зайвих подробиць розповідалося вже про те, як українських біженців — та героїню нарису разом з чоловіком — зустріли в Словаччині після перетину кордону. І добре, що без подробиць — скорочувати майже не треба. Добре зустріли. Як скрізь.

Мій друг, той, який поїхав машиною, регулярно дзвонив мені на шляху від Дрогобича до Берліна. Про те, як зустрічають українських біженців, у фарбах розповідав. З захопленням! Всюди волонтери, всюди й нагодують, і спати покладуть. І гори речей — від трусів до теплих курток. Адже люди втекли від війни, з-під обстрілів, зі зруйнованих будинків — голі та босі...

І інші люди, в інших країнах, несли їм усе, що могли.

Хоч щось тим, чиє життя зламала війна.

Війна змусила здригнутися весь світ. Але не пугіноїдів, які вмить впали в ейфорію: щас! зараз ми цим хохлам покажемо! знай наших!

Татари-монгольська орда вдерлася до України вбивати, грабувати, гвалтувати. Які ж чудові конвенції про те, що будь-яка війна має бути цивілізованою, були розроблені та підписані після Другої світової. Ні, вони не вимагали, щоб війн взагалі більше не було. Не настільки їхні автори були наївні. Але — давайте хоча б цивілізовано... Але для орди конвенції не писані. І командири, які зобов'язані зупиняти мародерство, знущання, насильство та вбивства мирного населення, самі в цьому беруть участь. І створюються спеціальні поштові відділення на кшталт усім відомої польової пошти, і йдуть вагони, повні награбованим, до тих, які «ну, звичайно, ми проти війни, але що ми можемо зробити»...

Але після Берліна радості в голосі мого друга поменшало.

— Ви ще не поїхали?.. І не спішить — не так тут все добре...

З дочкою-підлітком потрапили вони до поспіхом обладнаного табору. Величезний ангар, в якому було не надто тепло, розгороджений поліетиленовими «стінами» на «кімнати» для кожної сім'ї. І біовбиральні на вулиці.

А ми з дружиною й не поспішали.

Хоча й не почувалися затишно.

Наше місто ще не бомбардували, але сирени повітряної тривоги завивали вдень і вночі, й треба було бігти до імпровізованих бомбосховищ — у підвалах багатоповерхівок. Розбомбили військовий аеродром за містом. Дісталось вже й сусідньому місту, але ще страшніше — ми відчували, як звужується кільце.

На сході йшли бої за Харків, на заході — за Київ, на півночі ворог впритул підступив до Сум, і створювалося враження, що не дає йому увійти до міста лише місцева самооборона. А з півдня дійшов уже до Кривого Рогу, від якого до нас лише півтори години машиною... Або танками... І в місті добровольці вже розливали коктейлі Молотова. А інші добровольці несли їм пляшки, бензин, мастило та ганчірки.

До квартир справно надходили вода, газ, електрика. Але... це ж тільки до першого серйозного бомбардування... Телебачення працювало. Але мовлення велося зі студій, які спішно обладнали в якихось сховищах. З сітки мовлення пішла реклама. Розважальні програми, мистецькі фільми. Залишилися лише новини. І телеканали давали їх по черзі, передаючи естафету один одному.

А ми тинялися квартирою, слухаючи телевізор, переминаючись на вже складених торбах з найнеобхіднішим, і не наважувалися. Залишатися — так, страшно. Але бігти в невідомість...

І так сталося, що все за нас вирішила дочка сусідки. Вона вже давно жила в Німеччині, вийшла там заміж і наїжджала додому лише в відпустку. Але зараз почала дзвонити нам щодня.

— Ви ще там? Не зволікайте, біжіть! Тільки привезіть мою маму.

Що ж, мама — це святе...

І нарешті чергового дня:

— У п'ятницю я беру відгул на роботі, ми з чоловіком зустрінемо вас машиною. Тільки не треба їхати на Берлін. Постарайтеся дістатися якомога ближче до Баварії.

І ми поїхали. З її мамою...

Героїня нарису виїхала з України, мабуть, місяцем пізніше. Але все, що ми бачили, ще працювало. Волонтери, безоплатне годування та безоплатне перевезення українців всією Європою потягами та автобусами.

Але кінцевим пунктом обрали вони з чоловіком чомусь Словенію, Люблянду.

Ну гаразд, вважатиму, що героїні видніше. Зате яку чудову подробицю дала вона з Відня: в ресторані нас нагодували справжнім українським борщем! Чудова деталь! Але продовженням фрази дорогенька Танюша Віталіївна одразу все й зіпсувала: а другу страву дозволили замовити за своїм смаком.

Та ви що, жертви сюди приїхали?

Викреслив без жалю.

Далі знов великий шмат пустослів'я, але, нарешті, знову виграшний момент.

У Любляні не знають, що з ними робити, й здають до поліції. Браво!

І ось сидять герої нарису в ділянці, хоч і не за ґратами, й слухають, як поліція веде з кимось телефонні розмови. І, звичайно, ні слова не розуміють... Це вам не зрозуміла українська, хоча теж слов'янська мова... Але й поліція не розуміє ні їхньої української, ні російської, ні навіть англійської...

Проте ситуація кудись рухається. Нарешті наших героїв чемно запрошують до виходу, садять до машини та кудись везуть.

Виявилось, і в Любляні є служба, яка займається українськими біженцями. І той самий мовний бар'єр, що й в поліції! І знову мені доводиться дописувати фразу — ну, недомислів автор: але люди за столами, напевно, переконані, що все роблять правильно: якщо українці — то біженці, якщо біженці — треба й оформити їх як біженців.

А потім притулок для українських біженців, куди привозять героїв нарису. Великий спортзал у замиському санаторії, в якому лише троє мешканців та матраци на підлозі. Не розкладачки, як у Польщі чи Німеччині, а лише матраци. Не дуже виявилася готова Словенія до зустрічі біженців. Втім, мабуть, і мало хто рвався до неї.

І вранці герої тікають із притулку, щоб потрапити до українського консульства...

Що ж, найголовніше та найцікавіше розказано. Далі — лише прибирати зайве.

Ну нащо така довга розповідь про зворотний шлях? Нащо подорож до Трієста, коли вдома донька чекає? Чи донька вже не важлива? А дармовий проїзд Європою важливіший? Нащо красоти Будапешта? Очі, сліпі від горя, краси не бачать. А ось цей фрагмент треба залишити — повітряна тривога в Ужгороді. Залишив і ще один фрагмент, хоча й коливався. Ще одна ночівля десь у Європі. І випадкова сусідка просить що-небудь почитати, бо єдина книга отут — Біблія. «І я подарувала їй свою книгу». Гарзд, буду вважати, що героїня дійсно відома українська письменниця, а не «я намагалася, але...»

Між іншим, пізніше, в її іншому нарисі, я прочитав схожу фразу: «Я стояла біля Ла-Маншу». Гарзд, стояла. Ну й що далі? Ла-Манш лащився до ніг? Чи Ла-Манш млів від захоплення? Велике двоноге Я стояло біля Ла-Маншу. Тому Ла-Манш повинен був лащитися...

Але тоді в мене був зовсім інший настрій. Я зробив гарну роботу. Об'єм — якраз для альманаху, а текст цікавий читачеві.

Авторові надіслав два варіанти — відредагований та перший, в якому червоним шрифтом робив зауваження та пояснення.

Дивися — усі правлення та скорочення доцільні.

Нарис був прийнятий та надрукований. А я отримав від авторки теплого листа та пропозицію дружити.

Хто ж скаже ні?

Так почалося листування.

А які книги ви читали? А хто з авторів вам подобається більше? Таке собі листування. Геть не обов'язкове, не занадто глибоке, не дуже, мабуть, потрібне. Але я вважав, що повинен відповісти. Це ж ми з дружиною в безпасній Баварії, добре в нас тут все складається чи ні — інша справа, але без повітряних тривог, без ракетних обстрілів, без бомбосховищ, без нервової напруги кожного дня. А вона в Україні. Під виттям сирен, під ракетними ударами по мирному населенню щоночі. Співчуття людині потрібне, моральна підтримка. Та ще й проблеми з донькою: то рани загноюються, то нервові зриви, то компреси, то перев'язки. А ще й пошуки чергової знімної квартири.

А з цим у них щось не складалося.

То, виходячи з квартири, не перекрыли вхідний вентиль водопостачання — й, як на зло, за їх відсутності прорвало водопровідну трубу й залило квартиру поверхом нижче. То не захотів зачинятися замок дверей, але вони його таки дотиснули. А потім двері довелося вибивати.

Писала й про те, що відбувається в місті. Про повітряні тривоги, про російські ракетні удари.

Для мене це було ще й зв'язком з Україною. Виїхавши з України, ми не втекли від війни. Вона залишилася поруч — у тривожних новинах, у розмовах про неї, в болю за все, що відбувається вдома. Зрозуміло, я переживав і співчував.

Намагалася писати й про творчість. Яке натхнення вона відчуває, коли пише. Я читав та дивувався. З літер складаються слова, зі слів — речення. Це натхнення?

Пам'ятаю, як засмутило мене її оповідання про русалку.

Героїня, уві сні, звичайно, потрапляє в гості до русалки. А русалка саме та, за хвоста якої вона, купаючись, трималася вчора.

Я навіть перепитав: звідки ця русалка? Я знаю про Русалочку в Копенгагені. Але ніхто там не купається, тим більше не тримається за хвоста.

Відповідь мене здивувала. А я гадала, всі знають, що в Місхорі є русалка, за хвоста якої можна триматися.

Ой-ой-ой, дорогоцінна Танюшо Віталіївно! А ви десь написали, що дія відбувається в Місхорі? Ні, загадали читачеві ребус. Втім, як дотепно зауважив англійський сатирик Том Шарп, є серед читачів якийсь відсоток мазохістів, які з захопленням мучать себе незрозумілим текстом. Але ж тексти самого Шарпа кришталево прозорі. Вам би так...

І як вона тоді образилася, що в її оповіданні про русалку я не побачив глибокого філософського сенсу!

А мене вбила одна-єдина фраза, яку русалка каже героїні й після якої я кинув читати: адже поміняла ти чоловіка...

Немов чоловік — це рукавички. А якщо він її любив, якщо життя без неї не бачив? Я одразу спитав і про це. Але відповіді так і не зрозумів. Словоблуддя якимось, з якого впливало, що думки рукавичок не питають. Ну, одягнув кілька разів — та й досить...

Але, напевно, це я пишу зараз, але тоді чесно намагався вчитатися, побачити не літери та речення, а літературу. Адже ж сюжети, майстерно чи ні, вона будувала. Ось ніби й фантастика є, й натяк на характери. Але чого не вистачає?

Ось ще одне оповідання — про зятятого спортсмена. Він навіть у морі запливав так далеко, що з пароплавів дивилися на нього, роззявивши рота.

Цікава подробиця.

Але в наступній редакції авторка її чомусь вилучила.

Ну й «чи можна почитати щось ваше?» теж у листуванні було.

Що ж, автору приємно, коли його читають.

Я відправив декілька посилань — те, що можна прочитати в Інтернеті. Але так і не знаю, прочитала вона чи ні.

Натомість своє надсилала з регулярністю бою годинника. Якщо я казав, що щось не сподобалося, негайно слала що-небудь інше: це вам обов'язково сподобається!

Виявилось, вона була плодovита. Ніби все життя писала. Та ще й видавала. Своїм коштом, зрозуміло, але видавала. І, траплялось, не по одному разу! Я ж це бачив: друге видання, третє видання. Але що це змінювало? Можливо, й був у неї природний талант, але... але справжньої майстерності не було. А це ще страшніше, якби таланту геть не було.

Одного разу навіть сказав: та ви подивіться бодай, як це роблять інші. І дав посилання на перше-ліпше оповідання Коцюбинського. І одразу отримав відповідь: а чим це краще, ніж у мене? Не втримався від уколу: ну, значить, ви теж класик. І дав посилання на ще одне оповідання. Цього разу — нашої сучасниці, прозу якої ціную.

Сучасницю Танюша Віталіївна взагалі сприйняла в багнеті!

Втім, за місяць написала, що побачила її телевізійне інтерв'ю та змінила до неї ставлення.

А до її прози? — запитав я.

Вона не відповіла...

Коротко кажучи, поступово, але щось накопичувалося.

Але було й смішне.

Виявилось, вона, жінка з двома вищими освітами, вірить в астрологію.

Я посміявся, але коли вона спитала мої дату та час народження, надіслав. Мені навіть цікаво стало: що там скажуть її космогонічні таблиці? Чи як їх там? Але вона нічого не надіслала. Полінувалася? Але повідомила, що за цими таблицями в нас з нею одразу три збіги. Еге ж!

Не вигадуйте, — відповів я, — почитайте краще, як знущався з цієї астрології Станіслав Лем. Чи ви насправді гадаєте, що зіркам і всесвіту є до нас справа?

Ні! Виявилось, з астрології сміятися не можна: це ж багатомісячний досвід, це ж сторіччя та сторіччя спостережень і досліджень!

Я одразу уявив собі давнього месопотамського саморобного астронома, який навіть не відає, що не Сонце крутиться навколо Землі, а навпаки, але спостерігає та досліджує, досліджує, досліджує...

Але гаразд. Хоч би чим дитина бавилася, аби не плакала.

Але було дещо, що подобалося мені чим далі, тим менше.

Я звав її Танюшою Віталіївною. А на її питання, як звертатися до мене, відповів: як вам буде зручно. Друзі взагалі звертаються просто по батькові. І мені це подобається.

Але ж це фамільярно! — енергійно заперечила вона. І... почала далі звертатися до мене виключно по батькові. І чомусь, чим далі, тим більш фамільярно це виглядало з вуст людини, яка вважала, що володіє словом. І одного разу я не витримав: досить. У мене ще ім'я є.

Мені здається, ця річ загальновідома, хоч і не пам'ятаю, хто сказав: за словом сховатися не можна. Все одно щось вигулькне. «А другу страву дозволили замовити за своїм смаком». «І я подарувала їй свою книгу». «Я стояла біля Ла-Маншу».

Отак воно все й траплялося. Я засмучувався — там вона не змогла, тут недописала, тут взагалі нісенітниця, ніби не для читача писала, а для себе, бо для себе самої пояснення не потрібні, — а вона в відповідь засмучувала мене ще більше.

Але ж і я ображав її. Вже тим, що не захоплювався її прозою. А якось навіть написав, що бачу нещасну бабу, яка ховається від проблем та негараздів у письменстві.

Ні! — одразу відреагувала вона. Я геть не нещасна! Але якщо навіть і нещасна, то всього порівну.

Смішно, але десь за рік, коли її знов понесло до особистого, вона зненацька зізналася, що так, письменство для неї — засіб порятунку...

Чи не пам'ятала тієї розмови, чи прочитала тоді без уваги.

А іншого разу розповів їй про глушця. Цей птах так захоплюється своїм співом, що підходить до нього впритул та бери голісінькими руками. Тому й глушець. Але його спів схожий на дряпання цвяха об денце порожньої консервної банки.

Але кульмінація була попереду.

Алевтина Галушка видала альманах, влаштувала відеоконференцію, надихалась фіміамом і запросила авторів до нового альманаху.

І знов Танюша Віталіївна звернулася не до неї, а до мене: чи годиться це оповідання або ні?

Оповідання приємно мене здивувало. Були й сюжет, і тема. Історія талановитого поета, який котиться під ухил. Мабуть, люб'язна Танюша Віталіївна з кимось рахунки зводила? Котиться, але отримує шанс на відродження. Так, не ново. Але чи багато у світовій літературі дійсно нових сюжетів?

Але ж зроблено... як Танюша Віталіївна все й робить.

Гаразд, вирішив я, редагувати не стану. Зроблю червоним шрифтом зауваження та пояснення, хай сама редагує.

І зненацька перепнувсь на черговому абзаці.

Написав червоним: а чому не можна було почати оповідання одразу з цього?

Фраза була проста, навіть інформативна. Але саме простота була тут доцільна. Поет читає зі сцени свої вірші, а аудиторія з задоволенням слухає. Бо вірші цього варті. Бездоганні за ритмікою та фонетикою, живі.

Щоправда, не зовсім свої, нав'язні. Дещо схоже було колись ще в Павла Когана. І в шістдесяті роки минулого віку ці рядки співав увесь Радянський Союз: про стомлені очі, про зухвалих та непокірних, про веселого Роджера та бригаантину, яка десь у флібустьєрському далекому морі підіймає вітрила.

Зараз, ясна річ, не співають. Сьогодні на батьківщині Павла Когана флібустьєрів не вітають...

Звичайно, не Танюша Віталіївна написала рядки, які поет читав зі сцени. Запозичила в справжнього автора, котрий став героєм її оповідання. А щодо вторинності... Я ж бачив лише чотири рядки. Мабуть, герой, відштовхнувшись від Павла Когана, написав щось своє, оригінальне. Тобто й повинні були бути в цього поета й шанувальники, й ще більш шанувальниці. А його вірші, як і в Когана, могли бути гімном зухвалості та непокори. Адже ж література — також зухвалість та непокора. Вчинок.

В устілку п'яний Гашек приходив додому й сідає до столу: а напишу я про... І, нашкрябав декілька слів, засинає. А вранці довго не може зрозуміти: то що я хотів написати? Але згадав! І написав чудового бравого солдата Швейка.

Отже, початок оповідання можна зробити кращим, але далі знов-таки пішла улюблена авторкою манна каша по тарілці...

І отут знову чорт штовхнув мене під руку: відредакую!

Складнощі виникли лише наприкінці. Поет, герой оповідання, робить перший крок до відродження, й в нього народжуються нові вірші.

Але, на відміну від чотиривірша на початку оповідання, сказати про них можна було тільки одне: та вже!

Це мій вірш, — поспішила пояснити Танюша Віталіївна, — але його спотворило видавництво під час публікації! Я знайду та надішлю!

Але поки вона шукала, я вже второпав, що треба зробити. З незрозумілих рядків відокремив більш-менш зрозумілі шматочки й зробив з них шепіт Музи, що прийшла уві сні до поета.

І обидва файли — первинний, але з моїми червоними правками, й остаточну редакцію — надіслав авторці.

І тут почалися сльози та соплі!

Але я не хочу ці шматочки! Я хочу мій вірш! Цілком.

Не хотілося казати, що її «вірш» просто кострубатий та зіпсує оповідання. Але, навіть якби не кострубатий, він би все одно зіпсував. Тому написав інакше, що теж було правдою.

Дивіться, сказав я, цей вірш ваш герой просто не міг написати. У нього класичне силаботонічне віршування! А в вас щось у стилі японської поезії. Та ще й не властива герою вашого оповідання надмірна ускладненість: шляхетний чоловік ніколи не змиритися з ударами долі та інша нісенітниця. Не ображайтеся, але краще залишити в моїй редакції: шепіт Музи. Без рим та розміру. Без'язике вариво, з якого може виваритися гарний вірш.

Ну так, ще Маяковський сказав, що вірші й починаються з без'язикового варива...

Але я все одно хочу!

І я почав думати. А мабуть, її горе-вірш можна якось відредагувати? Щоб виникало відчуття, що цей поет може й так — у японському стилі?

Але раптом надійшов наступний лист: гаразд, залиште все як є.

Що ж, баба з воза.

За кілька днів вона надіслала оповідання Алевтині. Нащось із копією мені. І навіщо у супровідному листі написала, що оповідання відредаговано мною — а яка, власне, Алевтині різниця? — та ще й так, як хотів я...

Поскаржилася...

Я просто знизав плечима. Я вже втомився й від її оповідання, й від її сліз та стогнань. І писав своє власне оповідання для альманаху.

А написавши, відправив не Алевтині, а спершу Тетяні. На помсту, чи що?..

Ах, гарно! — озвалась вона.

Але я й сам вже зрозумів — погано! Мабуть, майже все гаразд. Окрім кінцівки! Кінець — брехня. Бажане видано за дійсне. А отже, все погано!

Треба переписати.

І переписав.

В новій редакції ключовим словом стало слово «біль». Воно й розставило все на свої місця.

Але почував себе таким стомленим, що навіть не наважувався сісти за вчитування.

Я знаю свою біду. Пишу швидко. Але можу пропустити слово. Можу не побачити друкарську помилку, якщо її не побачив текстовий редактор. А потім, вчитуючи, можу не помітити ані того, ані іншого. Відома річ: око вже замилено й автор читає не той текст, який на папері чи екрані ноутбука, а той, що залишився в голові. У редакції я ставився до цього спокійніше: після мене читатиме головний редактор, потім літературний редактор, потім коректор. У найгіршому разі прийдуть і запитають. Плесну себе по лобу й розсміюся: знову пропустив? Але тут ніхто після мене вчитувати не буде, а відправляти матеріал з друкарськими помилками й пропущеними словами не хочеться.

І взяв та відправив нову редакцію знову Тетяні. У неї око не замилено, може помітити те, чого не помічу я. Та ще приписав: знаєте, даю вам редакторські права — побачите щось не те, виділяйте червоним, як це робив я у ваших текстах. Наполовину жартома написав, але мені й самому було цікаво — а як вона себе покаже, якщо дати їй редакторські права?

Ах, яка відповідальність! — жваво відреагувала вона. Але взялася правити.

Я читав її редагування... й посміхався. І раптом побачив: вона переписала мою виношену та вистраждану кінцівку. Не виправила — переписала, наче писала останній абзац шкільного твору. За правилами, якими й пишуть шкільні твори. Хибна багатозначність та імітація того, що сказано щось важливе. Без душі та серця. І мого слова «біль» у цьому тексті вже не було.

Голубонько, написав я їй цілком миролюбно, але ж так не робиться. Якщо автор не написав явної абракадабри, редактор до його тексту не лізе, не переписує те, що й без нього було добре.

І тут вона вибухнула. Ах, йому можна відкидати мою редакцію, а мені ні?!

Схопила мою версію її оповідання про поета й почала все переробляти у зворотний бік. Не знаю, що ще, але свій віршик вона повернула. Викресливши придуманий мною гарячковий шепіт музи.

І одразу надіслала Алевтині: та редакція була неправильна — правильна ця!

Нісенітниця, загалом. Ну, зробила вона оповідання гіршим. Але ж її ім'я, не моє буде під ним стояти. А ось листа вона надіслала мені образливого: дивіться, яка я віроломна!

Смішно, але вночі я не міг заснути. Вставав, виходив курити, лягав, начебто вже засинав, але знову підіймався курити. Ох, ці жінки, вміють вони вдарити. Я в редагування її недосконалого оповідання вклав душу. Я співпереживав героєві, нічого не вписував від себе, але шукав у автора слова, які передають співпереживання, як і ті, що можна й потрібно викреслити. А вона взяла та плюнула. В душу...

Чого я не передумав за цю ніч. І про підступність. І про невдячність. Про непомірні авторські амбіції та авторську сліпоту. І про літературу загалом, і про редакторську роботу зокрема. Хай би й друкувалися автори у власній редакції, аби, за відомим висловом, дурість кожного всім видно було.

Але!.. Щойно з'явилось друкарство, щойно почали видаватися книги для масового читача, тут же з'ясувалося, що й професія редактора теж потрібна.

Видавництво купує в автора рукопис, щоб зробити з нього книгу, яку потім придбає читач. І саме редактор першим оцінює якість тексту. Він, редактор, і є перший читач, і якщо бачить безглуздість, нісенітницю, або просто неохайну роботу, то це й інші читачі побачать. Чи куплять вони неякісний товар?

І навіть найкращий письменник не суддя собі. Майже геніальний Стівен Кінг, король жахів, на початку кожної книги пише слова подяки — «моєму чудовому редакторові». Роберт Гайнлайн, дуже гарний американський письменник-фантаст, залишив пораду.

Бажаєте друкуватися? Відправляючи рукопис, пишiть у листi, що не заперечуєте проти скорочень. I, зрозумiло, саме редактор i вирiшуватиме — що скоротити, а що нi.

Томас Вулф мiг i не вийти до перших рядiв американської лiтератури без редактора Максвелла Перкiнса. Перший роман Вулфа «Подивись на свою домiвку, Янголе» по черзi вiдхилили усi нью-йоркські видавництва. I лише у видавництвi Charles Scribner's Sons його оцiнили: генiально, але з рукописом треба працювати. Перкiнс не переписував, не вставив до рукопису жодної своєї фрази. Він просто казав: Томасе, це довго, Томасе, це погано, Томасе, це треба зробити по-iншому.

Їхня спiльна робота тодi ж обросла легендами. Начебто Вулф казав: «Здається, я вже не можу сказати, що з цього моє». I нiбито Вулф i Перкiнс три днi билися врукопаш через фразу, яку слiд скоротити. А Вулф привозив свої рукописи до видавництва вантажiвками.

Але книга вийшла й одразу стала бестселером.

Так само вони працювали й над другим романом — «Про час i про рiку», який утвердив репутацiю Вулфа як письменника.

I лише в нас... Не поважають саморобнi автори редакторiв.

Колись менi розповiли iсторiю про якусь авторку, яка буквально верещала на укладачку альманаху: «У себе редагуй! А в мене — не чiпай!»

Перебудова вбила великi видавництва, залишивши їх без державного фiнансування. На їхнє мiсце прийшли дрiбнi, якi теж побажали називатися видавництвами, але практично були лише друкарнями. Все, що вони публiкують, має оплачувати автор. Не заробляти своїм пером, а давати заробити видавництву. I весь тираж теж дiстається автору, він же все сплатив, але далi роби з ним все, що хочеш. Я на власнi очi бачив, як у книгарнi, яка брала — зрозумiло, безоплатно — книги мiсцевих авторiв на продаж, їхня цiна пiсля численних уцiнок опускалася до однієї копiйки.

I навіть якщо в таких видавництвах є редактор, чи багато це змінює?

Як сам розповiдав один iз таких редакторiв, він нічого не редагує — тiльки дивиться, щоб крапки та коми стояли на мiсцi. Він розумiє, що видавництво випускає макулатуру, але цього хоче сам автор! Тим бiльше, що сам автор i оплачує!

Закордоннi видавництва не сидять на державному фiнансуванні, однак цiлком успiшнi. Багато хто має вже й багатовiкову iсторiю, й традицiї, й авторитет. I менi важко уявити собi, щоб видавництво, яке має репутацiю, взялося друкувати макулатуру. Навiть за грошi автора.

Зранку я написав Тетянi. Голубонько, ви автор i можете друкувати будь-яку редакцiю, але навіщо було ще емоцiї виплескувати? Навiщо було писати наприкинцi: дивiться, яка я пiдла?

Я не написала, що я пiдла! Я написала — віроломна!

Я перевiрив ще раз листа. Справдi, віроломна. Я що, перестав розумiти мову, якою пишу?

Навіть заглянув до Інтернету. Та нi, близькi слова. Хоча є й рiзниця. Віроломнiсть — та ж пiдлiсть. Лише виряджається у шляхетний одяг. Аристократ не може бути пiдлим — лише по-благородному віроломним. Хоча що тут благородного? А простолюдин не може бути віроломним — лише пiдлим. Звичайно, й Танюша Віталiївна не може бути пiдлою, тiльки віроломною.

Дивно, але листування продовжувалося. Вона щось писала. Я щось добросовiсно вiдповiдав. Але душевнiсть пiшла. Мабуть, ждав вибачень? Їх не було. Та й не могло бути. Хоча її оповiдання про поета Алевтина не надрукувала. Ані її «правильну» редакцiю, ані мою «неправильну». А що, мала? Ось же сам автор пише: редакцiя неправильна.

Дурна iсторiя! Виплеснути — та й забути!

Але за кiлька мiсяцiв вона зненацька надiслала менi нове оповiдання.

Я примудрився простудитись, валявся з температурою, але файл вiдкрив.

I раптом зрозумiв — не можу бiльше читати цей жований папiр.

Глянув у кiнець.

«На роки їх розлучили спочатку ковід, а потiм вiйна».

То ти ще й спекулюєш на цьому?

Війна дійсно триває, і якими ж дрібними та вбогими виглядають на її тлі ці навкололітературні потуги.

Прощавай, Танюшо Віталіївно, залишайся у своїй шляхетній віроломності, яку мені, плебею, не зрозуміти. Пиши, що хочеш і як хочеш.

І нехай береже тебе Бог під російськими обстрілами.